

Hanna Batorowska
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Bezpieczeństwo informacyjne w dyskursie naukowym - kierunki badań

Wstęp

Temat bezpieczeństwa informacyjnego w dyskursie naukowym został podjęty w naszym kraju dopiero pod koniec lat 90. XX wieku, a zainteresowanie nim zintensyfikowano w pracach badawczych po 2010 roku. Zapoczątkowały go teksty odnoszące się do problematyki zagrożeń generowanych przez społeczeństwo informacyjne oraz procesy globalizacyjne, zagrożeń związanych z zarządzaniem bezpieczeństwem informacji, w tym szczególnie z ochroną przed nieuprawnionym dostępem, zniszczeniem, zniekształceniem wynikającym z jej elektronicznego sposobu zapisu. Dostrzeżono w informacji skuteczne narzędzie walki, wspierające lub nawet zastępujące dotychczasowe formy konfrontacji militarnej, a także decydujący czynnik osiągnięcia sukcesu w przyszłych konfliktach zbrojnych. Możliwości jej wykorzystania w działaniach wojskowych rozpatrywali między innymi Leopold Ciborowski, Józef Janczak, Andrzej Żebrowski, Gabriel Nowacki, Ryszard Szypra, Piotr Sienkiewicz, Tadeusz Jemioło, Marek Wrzosek, Piotr Bączek [1]. Przetłumaczone w 2002 roku na język polski książki Dorothy E. Denning pt.: *Walka informacyjna i bezpieczeństwo informacyjne* oraz Urlicha Becka pt.: *Społeczeństwo ryzyka*, a także najnowsze teksty publicystyczne Marka Zuckerberga i Martina Belama, jak i książki Zygmunta Baumana odnoszące się do zmiany i kontroli społecznej w XXI wieku: *Płynne czasy – życie w epoce niepewności* (2007), *Wspólnota – w poszukiwaniu bezpieczeństwa w niepewnym świecie* (2008), *Płynny lęk* (2008) oraz *Płynna inwigilacja*, przyczyniły się do wzmożenia zainteresowania w/w problematyką [2].

Analiza 479 rekordów wyodrębnionych z bazy Katalogu Biblioteki Narodowej na podstawie wyrażenia wyszukiwawczego zawierającego frazę „bezpieczeństwo and informacyjne”, wśród których występują teksty artykułów uwzględnionych w Bibliografii Zawartości Czasopism, pozwoliła skonkretyzować nie tylko tematykę rodzimych badań prowadzonych w tym zakresie, ale także odnotować wzrost zainteresowania tym obszarem nauk o bezpieczeństwie na przestrzeni lat 2002-2017. W pierwszej połowie tego okresu, tj. do 2009 roku w bazie zarejestrowano zaledwie 51 rekordów, a od 2010 roku do chwili obecnej 428 rekordów (w tym w latach 2016-2017 aż 214). Obecnie przeważają artykuły problemowe i monografie naukowe nad tekstami o charakterze dydaktycznym i artykułami prasowymi, typowymi dla poprzedniego okresu [3]. W dokonanej charakterystyce zawartości treściowej piśmiennictwa kierowano się hasłami przedmiotowymi i tematami przyporządkowanymi przez twórców bazy

poszczególnym rekordom. Stąd nie zawsze w tytułach cytowanych publikacji musi występować słowo kluczowe bezpieczeństwo informacyjne. Zaznaczyć należy, że w artykule nie odwołano się do wszystkich 479 tytułów, bowiem część z nich była powieleniem tematów podjętych przez innych badaczy, a część miała charakter przyczynkarski, poradnikowy, informacyjny. Starano się przywołać głównie teksty problemowe wpisujące się w interdyscyplinarny dyskurs naukowy nad współczesnymi dylematami bezpieczeństwa informacyjnego. A także te, które na stałe weszły do kanonu podstawowej literatury przedmiotu w omawianym obszarze. Studia nad wybranymi problemami badawczymi wymagają jednak szczegółowej penetracji literatury i stworzenia klucza kategorizacyjnego przydatnego w procesie klasyfikowania i omawiania poszczególnych aspektów bezpieczeństwa informacyjnego. Niniejsza analiza wskazuje na nierównomierny akcent położony na podejmowanych problemach badawczych, a nawet na luki w opracowaniu szczegółowych tematów, co skutkuje brakiem spójnego i całościowego obrazu tak ważnej z punktu bezpieczeństwa narodowego problematyki.

W artykule odwołano się do wybranych publikacji, które charakteryzują grupy tematów najczęściej penetrowanych przez badaczy w analizowanym okresie, a ich podstawowe dane bibliograficzne zawarto w przypisach. Natomiast w bibliografii uwzględniono wyłącznie pozycje, z których pochodzą zacytowane w artykule poglądy, stanowiska, definicje, systematyki opisane przez badaczy problemów bezpieczeństwa informacyjnego.

Dyskurs na temat bezpieczeństwa informacyjnego w literaturze przedmiotu

Na wagę problemów bezpieczeństwa informacyjnego zwrócili uwagę już w 1999 roku Piotr Sienkiewicz i Tomasz Goban-Klas, analizując skalę niebezpieczeństw związanych z rozwojem technologii informacyjnych, sieci telekomunikacyjnych i cyfryzacją życia, odnoszących się do prowadzenia polityki informacyjnej, zarządzania bezpieczeństwem informacyjnym i ochrony strategicznych dla jednostki i narodu zasobów informacji [4]. Z analizą problemów bezpieczeństwa informacyjnego, szczególnie w kontekście kształtującego się społeczeństwa informacyjnego, spotkać się można było nie tylko w licznych pracach Piotra Sienkiewicza, ale także Haliny Świebody, Piotra Potejko, Anny M. Ociesa, Janusza Kacprzyka, Andrzeja Najgebauera [5]. Natomiast do zjawiska cyberterrorizmu i cyberprzestępczości jako konsekwencji wykorzystania nowoczesnych technologii informatyczno-komunikacyjnych w tym społeczeństwie nawiązywali Zdzisław Nowakowski, Krzysztof Liedel, Agnieszka Bógdał-Brzezińska [6]. Autorzy wymienionych prac dostrzegli konieczność podjęcia badań nad bezpieczeństwem narodowym w aspekcie informacyjnym uznając za kluczowe w tym obszarze badania nad cyberterroryzmem, terroryzmem w dobie wolnych

mediów oraz ochroną systemów informatycznych i informacji niejawnych. Już wówczas stwierdzili, że warunkiem *demokratycznej stabilności i trwałego bezpieczeństwa państwa w świecie podlegającym przyspieszonym procesom modernizacji i globalizacji jest wykształcenie społeczeństwa*, w tym także wysokiej klasy specjalistów na potrzeby obronności i bezpieczeństwa Polski [7]. Edukacja obywatelska uznana została przez badaczy jako ważny element kształtowania wrażliwości społecznej na występowanie nowych rodzajów zagrożeń i wyzwań w kształtującym się społeczeństwie informacyjnym. Równolegle zajmowano się bezpieczeństwem informacji i danych przetwarzanych w systemach informatycznych oraz ochroną sieci komputerowych i baz danych. W 2001 roku ukazał się skrypt dla studentów Krzysztofa Lidermana na temat bezpieczeństwa informacji w systemach informatycznych i kolejne publikacje o charakterze dydaktycznym i poradnikowym pod redakcją Marka Miłosza (2005) i Pawła Szczepaniaka (2004) [8].

Od 2010 roku tematyka szeroko pojętego bezpieczeństwa informacyjnego poruszana w piśmiennictwie polskim stała się przedmiotem zainteresowania licznej grupy specjalistów, wśród której znaleźli się politolodzy, socjolodzy, historycy, przedstawiciele nauk o bezpieczeństwie, ekonomiści, prawnicy, ekolodzy, informatolodzy, humaniści. W stosunku do lat 2001-2009 ponad ośmiokrotnie zwiększyła się liczba publikacji w tym obszarze oraz różnorodność ujęć zjawiska bezpieczeństwa informacyjnego. Problematyka przedstawiana w książkach, monografiach wieloautorskich oraz artykułach naukowych oscylowała wokół różnych podmiotów, które były, są i mogą być zagrożone poprzez brak informacji lub możliwość utraty zasobów informacyjnych oraz wokół zagadnień ochrony danych będących w posiadaniu tych podmiotów. Bezpieczeństwo informacyjne uznano za termin szerszy od bezpieczeństwa informacji sprowadzanego najczęściej do ochrony danych, zarządzania bezpieczeństwem informacji, głównie w systemach teleinformatycznych i do kształtowania polityki bezpieczeństwa informacji wraz z jej systematycznym audytem. Interdyscyplinarne podejście do zagadnień bezpieczeństwa informacyjnego [9] pozwoliło na uchwycenie wszystkich elementów jego struktury, do których Józef Janczak i Andrzej Nowak zaliczają: zasoby materialne i niematerialne; zagrożenia ze strony ludzi lub środowiska; podatność – słabe strony systemu; następstwa ryzyka – świadomość użytkowników o zagrożeniach; zabezpieczenia techniczne, organizacyjne, proceduralne; ograniczenia finansowe, prawne, techniczne, organizacyjne [10]. A zatem bezpieczeństwo informacyjne odnosiło do samej informacji; do systemów, w których informacja podlega procesom informacyjnym; do środowiska, w którym te systemy działają, do personelu, który korzysta z tych systemów oraz do otoczenia prawnego.

W omówionej w artykule literaturze przedmiotu, bezpieczeństwo informacyjne analizowano jako:

- komponent bezpieczeństwa narodowego,
- komponent kultury bezpieczeństwa,
- komponent kultury informacyjnej,
- komponent ekologii informacji,
- bezpieczeństwo w dobie globalizacji i społeczeństwa inf.,
- element międzynarodowej i lokalnej polityki informacyjnej,
- cel polityki bezpieczeństwa informacyjnego,
- przedmiot technologii informatyczno-komunikacyjnych (infrastruktura teleinformatyczna – obsługa i eksploatacja),
- równoznacznik bezpieczeństwa informacji i ochrony danych,
- proces zarządzania bezpieczeństwem informacji (organizacja audytu informacji),
- obszar wpływu manipulacji medialnej przez środki masowego przekazu,
- wyznacznik organizacji i jej kultury organizacyjnej,
- przedmiot walki konkurencyjnej i biznesowej (gospodarka elektroniczna),
- element walki informacyjnej (przedmiot wojny informacyjnej, cyberwojny),
- część edukacji dla bezpieczeństwa.

Krzysztof Liderman i Leszek Korzeniowski w swoich publikacjach, wskazując na konieczność włączenia problemów bezpieczeństwa informacyjnego do obszaru badań nad bezpieczeństwem narodowym, przyczynili się do rozpropagowania tej problematyki w środowisku akademickim i skierowania dyskursu naukowego w kierunku problemów skutecznego kontrolowania przepływu informacji w czasach jej eksplozji, potopu i zatrucia oraz zapewnienia jej odpowiedniej jakości poprzez koordynację działań legislacyjnych, organizacyjnych i technicznych w skali lokalnej i globalnej [11].

Na uwagę zasługują publikacje książkowe wydane po 2009 roku, rozpatrujące problemy bezpieczeństwa informacyjnego z perspektywy metodologicznej, teoretycznej i empirycznej. Wśród książek autorskich należy wymienić pracę Justyny Żywiołek: *Bezpieczeństwo informacyjne: teoria i praktyka*, Sylwii Wojciechowskiej-Filipek i Zbigniewa Ciekanowskiego: *Bezpieczeństwo funkcjonowania w cyberprzestrzeni*; Piotra Sienkiewicza: *25 wykładów [dotyczących bezpieczeństwa systemów, walki informacyjnej, społeczeństwa informacyjnego, zarządzania ryzykiem, cybernetyki]*; Józefa Janczaka i Andrzeja Nowaka: *Bezpieczeństwo informacyjne*; Józefa Bednarka i Anny Andrzejewskiej: *Dylematy społeczności cyfrowej*, Andrzeja Nowaka i Waldemara Scheffsa: *Zarządzanie bezpieczeństwem informacyjnym*, Agnieszki Kury: *Zagrożenia dla bezpieczeństwa informacyjnego państwa u progu XXI wieku*, Mirosława Karpiuka: *Prawo bezpieczeństwa informacyjnego*, Jerzego Depo i Juliusza Piwowarskiego:

Bezpieczeństwo informacyjne: informacje niejawne (cz. 1 i 2), Adama Gałacha i Radosława Wójcika: *Zarządzanie bezpieczeństwem informacji w sektorze publicznym*, Agnieszki Filipek: *Psychospołeczne i prakseologiczne aspekty jakości funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego*, monografię pod redakcją Brunona Hołysta, Jacka Pomykały i Piotra Potejko pt.: *Nowe techniki badań kryminalistycznych a bezpieczeństwo informacji* [12] oraz wymienione wcześniej książki Krzysztofa Lidermana, Krzysztofa Liedela, Andrzeja Nowaka, Józefa Janczaka, Andrzeja Żebrowskiego i Piotra Sienkiewicza.

Natomiast wśród artykułów problemowych interesujące dla tematu są teksty Romana Kwiećko: *Zarys teorii bezpieczeństwa informacyjnego państwa*, Teresy Grabińskiej, Piotra Adamczewskiego, Mirona Lakomy, Jolanty Sala i Haliny Tańskiej, Wojciecha Lisa, Piotra Deli, Pawła Żarkowskiego, Przemysława Alkowskiego, Jowity Sobczak, Józefa Oleńskiego, Grażyny Ożarek, Gabriela Nowackiego [13].

W latach 2010-2017 zorganizowanych zostało wiele krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych poświęconych problemom szeroko traktowanego bezpieczeństwa. Pokłosiem owych spotkań, w których brali udział teoretycy, dydaktycy i praktycy, często reprezentujący różne służby mundurowe, było wydanie specjalistycznych monografii wieloautorskich. Teksty polemiczne, krytyczne, syntezujące, omawiające, analityczne, przeglądowe i informacyjne porządkujące wiedzę z zakresu bezpieczeństwa informacyjnego zawarte zostały między innymi w opracowaniach przygotowanych pod redakcją: Piotra Sienkiewicza i Piotra Deli (*Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*), Marka Górki (*Współczesne wymiary polskiej polityki bezpieczeństwa*), Ewy M. Guzik-Makaruk i Emila W. Pływaczewskiego (*Współczesne oblicza bezpieczeństwa*), Jarosława Gryza (*Zarys teorii bezpieczeństwa państwa*), Weroniki Jakubczak i Mariusza P. Podymy (*Wielowymiarowość obszaru bezpieczeństwa: wybrane problemy bezpieczeństwa narodowego*), Marka Pietrasia i Konstantego Adama Wojtaszczyka (*Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego*), Jerzego Kucka (*Współczesne problemy bezpieczeństwa i marketingu*) [14], a także w monografiach dedykowanych w całości problemom bezpieczeństwa informacyjnego wydanych pod redakcją Mariusza Kubiaka i Roberta Białoskórskiego (*Informacyjne uwarunkowania współczesnego bezpieczeństwa*), Piotra Sienkiewicza, Haliny Świebody i Edyty Szczepaniuk (*Nie-bezpieczny świat. Systemy, informacja, bezpieczeństwo*), Edyty Szczepaniuk, Małgorzaty Gawlik-Kobylińskiej i Joanny Werner (*Bezpieczny rozwój społeczeństwa informacyjnego*), Stanisława Topolewskiego i Katarzyny Karwackiej (*Aspekty bezpieczeństwa informacyjnego w obszarze cyberprzestrzeni*), Magdaleny Sitek, Iwony Niedziółki i Aleksandry Ukleja (*Bezpieczeństwo informacji, państwa i biznesu*), Krzysztofa Liedela i Pauliny Piaseckiej (*Sieciocentryczne bezpieczeństwo*), Hanny Batorowskiej (*Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym*), Igora Piotra Kurytnika

(*Bezpieczeństwo informacji*), Mirosława Kwiecińskiego (*Bezpieczeństwo informacji i biznesu*), Hanny Batorowskiej i Zbigniewa Kwiasowskiego (*Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym*), Brunona Hołysta, Piotra Potejko, Jadwigi Stawnickiej (*Optymalizacja procesu przepływu informacji w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa*) [15].

Bezpieczeństwo informacji najczęściej omawiane jest w ujęciu technologicznym, ściśle związanym z bezpieczeństwem systemów informatycznych, komputerowych, obsługą i eksploatacją systemów, infrastrukturą kryptograficzną, zabezpieczeniami informatycznymi, opisem przykładów incydentów odnoszących się do bezpieczeństwa danych. Z tego zakresu należy wymienić między innymi prace pod redakcją Marka Marcza i Sebastiana Panasa oraz Andrzeja Białasa, artykuł Dominiki Lisiak-Felickiej analizującej incydenty naruszenia systemów ochrony danych, książkę Mikołaja Karpińskiego na temat ochrony sieci komputerowych, stosowania szyfrów, teksty Szymona Piłata, Juliusza Fiedlera i Kamila Kuleszy z zakresu kryptografii. W grupie tej mieszczą się też opracowania poradnikowe dla techników, administratorów systemów bezpieczeństwa informacji wydawane głównie przez wydawnictwo Helion w Gliwicach i Wydawnictwo PWN Mikom w Warszawie [16]. Do publikacji skierowanych do administratorów bezpieczeństwa informacyjnego, dotyczących problemów ochrony danych osobowych, prawa, wymiaru sprawiedliwości zaliczyć należy książkę Piotra Glena pt.: *Polityka bezpieczeństwa informacji biura rachunkowego* [17] oraz artykuły Anny Hołdy-Wydrzyńskiej, Tomasza Stefaniuka, Marty Woźniak-Zapiór, Brunona Czabok, Piotra Zaskórskiego [18] oraz prace redakcyjne, np. Tomasza Szatkowskiego, Sylwii Czub-Kiełczewskiej, Sławomira Zalewskiego, Elżbiety Żywuckiej-Kozłowskiej [19].

Tematyka bezpieczeństwa informacyjnego przedsiębiorstwa nie jest szczególnie eksponowana w krajowej literaturze, chociaż poświęcono jej pewną liczbę prac przyczynkarskich. Szczególnie ważne w tej grupie są opracowania wskazujące na zależność pomiędzy polityką bezpieczeństwa informacyjnego a kulturą organizacji, w której jest ona tworzona i egzekwowana. Zrozumienie znaczenia polityki bezpieczeństwa informacyjnego, szczególnie w organizacjach „uczących się”, wirtualnych, inteligentnych i w tzw. „organizacjach znikających” ma istotne znaczenie w budowaniu nowej gospodarki. Bezpieczeństwo informacyjne biznesu i gospodarki elektronicznej staje się sprawą priorytetową, dlatego za tak ważne dla firmy uznaje się nadanie bezpieczeństwu wysokiego priorytetu poprzez uczynienie każdej osoby z nią związanej, odpowiedzialną za bezpieczeństwo informacji. W tym celu konieczne jest kształtowanie świadomości informacyjnej zespołu pracowniczego oraz kadry kierowniczej. Stąd odniesienie do problemów zachowania w organizacji, między innymi w artykułach Tomasza Stefaniuka, Justyny Żywiołek, Jowity Sobczak, Krzysztofa Passella, Mirosława Kwiecińskiego, Dariusza Tuszyńskiego, Marka Wrzosek i Andrzeja Koziary, Rafała

Śliwińskiego, Agaty Lasoty-Jądrzak [20]. Tematyka ta stała się także podstawą prowadzonych badań przez autorów książek na temat bezpieczeństwa współczesnej firmy, Marka Ciecierskiego i Roberta Nogackiego, a także przez Andrzeja Białasa, Marka Wrzosek i innych [21].

Informacja jako strategiczny i niematerialny zasób organizacji musi spełniać określone parametry, tj. być aktualna, wiarygodna, trafna, terminowa, mieć dużą wartość dla przedsiębiorstwa, bowiem wykorzystywana w walce konkurencyjnej może zapewnić mu osiągnięcie lepszej pozycji rynkowej i przewagi nad innymi firmami. Dlatego informacja narażona jest na zakłócenia wynikające zarówno z ataków wewnętrznych, jak i zewnętrznych, szczególnie związanych z różnymi formami cyberprzestępczości. Nie jest więc możliwe rozpatrywanie kwestii bezpieczeństwa informacyjnego bez uwzględnienia aspektu ryzyka przedsiębiorstwa. Kształtowanie świadomości zagrożeń wynikających z niedoceniaenia bezpieczeństwa informacji w funkcjonowaniu organizacji i w działalności biznesowej, powinno być tematem szkoleń i dyskusji skierowanych do pracowników i klientów firmy. Zagadnienia te porusza między innymi Justyna Żywiołek w artykule pt.: *Międzyorganizacyjna wymiana informacji jako element zagrożenia bezpieczeństwa informacji* [22].

Wymienione publikacje adresowane są nie tylko do specjalistów w dziedzinie bezpieczeństwa informacyjnego, reprezentujących komórki bezpieczeństwa, wywiadu i kontrwywiadu w różnych organizacjach, „wywiadowniach” gospodarczych, firmach windykacyjnych, ale też do każdego pracownika, który powinien mieć świadomość zagrożeń związanych z walką konkurencyjną i ochroną tajemnicy przedsiębiorstwa, w którym jest zatrudniony.

Podsumowując, bezpieczeństwo informacyjne odnosi się nie tylko do systemów teleinformatycznych i bezpieczeństwa prawnego-organizacyjnego, osobowego i fizycznego. Pojęcie to jest szersze i obejmuje wszystkie zagadnienia wymienione na początku artykułu w piętnastu punktach. W dalszej części tekstu przywołane zostaną różne obszary tematyczne poruszane przez badaczy bezpieczeństwa informacyjnego w ostatnich ośmiu latach. Skrupulatnie analizowanym tematem jest cyberterrorizm przedstawiany w kontekście polityki zagranicznej, walki i wojny informacyjnej, cyberzagrożeń. W domenę tej należy wymienić, poza autorami już przywołanymi (publikującymi w latach 2002-2009), także autorów książek, np. Roberta Rajczyka, Zbigniewa Modrzejewskiego, Szymona Markiewicza, Andrzeja Żebrowskiego [23], redaktorów monografii wieloautorskich Józefa Bednarka i Annę Andrzejewską, Hannę Batorowską, Mariusza Kubiaka, Roberta Białoskórskiego, Stanisława Topolewskiego, Katarzynę Karwacką [24], autorów artykułów naukowych: Olgę i Sergiusza Wasiuta, Andrzeja Żebrowskiego, Jacka Lasotę, Joannę Woronę, Tomasza Mulińskiego, Konrada Wysockiego, Mieszka Jedlińskiego, Piotra Daniluka i twórców tekstów publicystycznych, np. Konrada Wysockiego, Rafała Brzeskiego [25].

Badacze wnikliwie analizowali także domenę kultury bezpieczeństwa w kontekście społeczeństwa informacyjnego i procesów globalizacyjnych, kultury bezpieczeństwa informacyjnego, zwracając uwagę na takie aspekty jak świadomość informacyjna, wartości, problemy etyczne, środowisko informacyjne człowieka, związek z kształtowaniem postaw demokratycznych, wykluczenie cyfrowe, edukacja dla bezpieczeństwa, ekologia informacji, lingwistyka kryminalistyczna itp. Prace monograficzne i rozprawy metodologiczne oraz artykuły o profilu prakseologicznym zostały opublikowane przez Mariana Cieślarczyka, Stanisława Jarmoszko, Wojciecha Józefowicza, Lecha Wojciecha Zachera, Józefa Oleńskiego, Jadwigę Stawnicką, Annę Tarkowską, Janusza Krala, Monikę Szydłowską, Janusza Murasickiego, Agnieszkę Pietrzak, Piotra Matczaka, Grzegorza Abgarowicza, Wiesława Babika, Aleksandrę Juga, Małgorzatę Sławińską, Aleksandra Piecucha, Stanisława Ptaszka, Agnieszkę Filipek, Gabriela Nowackiego, Włodzimierza Chojnackiego, Juliusza Piwowarskiego [26].

Stosunkowo rzadko podejmowanym tematem jest analiza procesu analitycznego i działalność służb analitycznych, rozpatrywana w kontekście zarządzania bezpieczeństwem informacyjnym. W publikacjach z tego zakresu zwrócono uwagę na konieczność posiadania przez analityków tzw. potencjału analitycznego, który jest nieodzowny podczas analizy źródeł informacji i dochodzenia do optymalnych rozwiązań problemu (Hanna Batorowska), na działania analityczno-informacyjne identyfikujące mechanizmy korupcyjne w procesach zarządzania i podnoszące poziom bezpieczeństwa ekonomicznego państwa (Waldemar Walczak), na wsparcie informacyjne procesu decyzyjnego w dowództwie wojskowym poprzez gromadzenie relewantnych informacji, wnikliwe analizowanie i przetwarzanie oraz kompetentne i racjonalne rozpoznanie obiektu analizy (Gustaw Michalewski), na współpracę różnych wydziałów analityczno-informacyjnych (Stefan Białek) [27]. Książki poświęcone problemom analizy i służb analitycznych najczęściej dotyczą konkretnych służb mundurowych lub resortów, w których zatrudnieni są analitycy [28]. Najważniejszymi kompendiami wiedzy na w/w temat jest praca zbiorowa przygotowana pod redakcją Jerzego Koniecznego pt.: *Analiza informacji w służbach policyjnych i specjalnych* oraz wydawnictwa opracowane przez Krzysztofa Liedela, Paulinę Piasecką i Tomasza R. Aleksandrowicza przedstawiające analizę informacji w teorii i w praktyce, w działaniu i w zarządzaniu bezpieczeństwem [29].

Temat mediów w polityce bezpieczeństwa informacyjnego również występuje okazjonalnie. Wprawdzie jest wielu autorów zajmujących się zagadnieniem mediów w służbie polityki, ale skupiają oni uwagę na problemach manipulacji informacją w celu osiągnięcia zamierzonych przez decydentów celów, co dotyczy problemów bezpieczeństwa narodowego i światowego w szerszym wymiarze, niż tylko informacyjnym. Środki masowego przekazu w kontekście bezpieczeństwa informacyjnego bada między innymi Sylwia Bartosz, Brunon

Hołyst, Agnieszka Grzesiok-Horosz, Robert Foks, Rafał Klimek, Lucjan Betza, Rafał Klepka i inni [30].

Podobnie problematyka bezpieczeństwa informacyjnego w strukturach lokalnych nie jest tematem dominującym w badaniach naukowych. Analizę sposobu komunikowania się przyjętą przez różne szczeble samorządu terytorialnego w Polsce w polityce informacyjnej przedstawili w swojej książce Zbigniew Chmielewski, Paweł Kuca i Rafał Polak. Stanowi ona doskonały punkt wyjścia do rozważań prowadzonych przez Małgorzatę Chałupczyk-Styczeń, która ukazała bezpieczeństwo informacji w samorządzie jako ważny element bezpieczeństwa informacyjnego kraju, podobnie jak Anna Wolska koncentrująca uwagę na bezpieczeństwie publicznym. Natomiast Ryszard Cierocki i Przemysław Jatkiewicz bezpieczeństwo informacji rozpatrywali w kontekście znaczenia technologii informatycznych w administracji publicznej [31].

Przeprowadzoną analizę piśmiennictwa za lata 2002-2017 z zakresu bezpieczeństwa informacyjnego można rozszerzyć o kolejne 1053 tytuły tekstów z lat 2004-2014, przygotowanych przez uczestników cyklicznej Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Edukacja XXI wieku” i publikowanych w monografiach pod tym samym tytułem przez Wyższą Szkołę Bezpieczeństwa w Poznaniu. Wyodrębniono wśród nich artykuły zaliczone do następujących grup tematycznych: ochrona danych, informacji i źródeł informacji; zagrożenia generowane przez procesy globalizacyjne i społeczeństwo informacyjne, zagrożenia ze strony technologii informacyjnych, zniekształcenia informacyjne; świadomość zagrożeń bezpieczeństwa w cywilizacji technicznej wśród grup i jednostek, kultura czytelnicza w kształtowaniu świadomości informacyjnej, kultura medialna, źródła informacji o bezpieczeństwie; edukacja dla bezpieczeństwa – kontekst kulturowy i humanistyczny, edukacja w dobie globalizacji, edukacja wobec problemów społeczeństwa informacji i wiedzy; edukacja informacyjna dla potrzeb bezpieczeństwa grup i jednostek (ekologia informacji, ochrona infosfery, etyka w świecie informacji, wychowanie do informacji, kompetencje informacyjne, konstruowanie wiedzy, struktury wiedzy, strategię uczenia się) oraz tematy w mniejszym stopniu związane z problemami bezpieczeństwa informacyjnego, takie jak: komunikowanie a proces wymiany i przepływu informacji (kompetencje komunikacyjne z wykorzystaniem TIK, współpraca w sieci); edukacja w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych, komputerowe wspomaganie nauczania (sprzęt, oprogramowanie); usługi w sieci Internet i ich znajomość [32]. Chociaż tylko część z tych tekstów dotyczy bezpośrednio problemów bezpieczeństwa informacyjnego, to jednak bez względu na reprezentowaną dyscyplinę wiedzy, autorzy podkreślają konieczność koncentracji uwagi na bezpieczeństwie procesów informacyjnych.

Podsumowanie

W dyskurs nad znaczeniem bezpieczeństwa informacyjnego we współczesnym świecie włączyli się autorzy tekstów zamieszczonych w niniejszej monografii. Rozmaitość ujęć i metod przez nich zaprezentowanych Recenzenci monografii uznali za zaletę tomu, a jak podkreśla Barbara Kamińska-Czubała *dzięki odmiennym spojrzeniom badaczy bezpieczeństwo informacyjne staje się obszarem coraz lepiej poznany, a nowa wiedza sprzyja racjonalnym zachowaniom w trudnej i nieustannie zmieniającej się rzeczywistości.*

Monografia jest kolejną, czwartą publikacją z cyklu *Człowiek w świecie informacji* przygotowaną przez pracowników Instytutu Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Stanowi interdyscyplinarny przegląd problemów związanych z bezpiecznym gromadzeniem, przechowywaniem, przetwarzaniem i udostępnianiem informacji w wielu sektorach życia społecznego. Autorzy tekstów wnieśli do podjętej wspólnie dyskusji nad problemami bezpieczeństwa informacyjnego swój wkład poprzez uporządkowanie wiedzy, analizę aktów prawnych i ich wykładni w rozwiązywaniu codziennych problemów związanych z bezpieczeństwem informacyjnym, podjęcie badań nad (nie)bezpiecznymi zachowaniami użytkowników informacji. Szczególnie wyeksponowana została tematyka bezpieczeństwa informacji, ochrony danych i informacji niejawnych oraz polityki bezpieczeństwa informacyjnego. W opinii Recenzentów i Redaktorów tomu na uwagę zasługują teksty Andrzeja Leśniaka, Barbary Kamińskiej-Czubały, Hadriana Ciechanowskiego, Marty Stanisławskiej, Pauliny Motylińskiej, Grażyny Gregorczyk, Izabeli Rudnickiej, Andrzeja Koziary, Agnieszki Jezierskiej, Katarzyny Batorowskiej, Macieja Szulejewskiego oraz Karoliny Pieniowskiej. Zaprezentowane w tomie idee, badania i propozycje nie tylko mogą zainteresować szerokie kręgi odbiorców, ale stanowią inspirację do formułowania problemów badawczych z zakresu bezpieczeństwa informacyjnego podejmowanych z perspektywy różnych nauk.

Przypisy

[1] L. Ciborowski, *Walka informacyjna*. Toruń 2002; J. Janczak, *Zakłócenie informacyjne*. Warszawa 2001; A. Żebrowski, *Bezpieczeństwo informacyjne III Rzeczypospolitej*. Kraków 2000; G. Nowacki, *Walka informacyjna – próba kategoryzacji*. Warszawa 1999; R. Szpyra, *Militarne operacje informacyjne*. Warszawa 2003; P. Sienkiewicz, *Współczesna koncepcja walki informacyjnej*. W: *Informacyjny wymiar współczesnych działań powietrznych*. Red. R. Szpyra. Warszawa 2002; P. Bączek, *Zagrożenia informacyjne a bezpieczeństwo państwa polskiego*. Toruń 2006; Z. Dubrawski, *Walka informacyjna a bezpieczeństwo informacyjne*. „Wiek XXI” 2007, nr 2, s. 131-149; M. Wrzosek, *Zarządzanie*

zasobami informacyjnymi w systemie rozpoznania wojsk lądowych. Warszawa 2007; T. Jemioło, K. Rajchel (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe w Polsce w XXI wieku: wyzwania i dylematy*. Warszawa 2008.

[2] D.E. Denning, *Walka informacyjna i bezpieczeństwo informacyjne*. Warszawa 2002.; U. Beck, *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Warszawa 2002; M. Zuckerberg, *Budowanie globalnej społeczności*. „Gazeta Wyborcza” 2017, nr 41, s. 9; M. Belam, *Pierwsza cyberwojna światowa*. „Gazeta Wyborcza” 2017, nr 5, s. 36-37, Z. Bauman, D. Lyon, *Płynna inwigilacja: rozmowy*. Kraków 2013.

[3] zob. baza: Katalog Biblioteki Narodowej [dokument elektroniczny]. Dostęp: 10.06.2017. Tryb dostępu:

[http://alpha.bn.org.pl/search~S5*pol?/X\(bezpiecze%7bu0144%7dstwo\)+and+\(informacyjne\)&Da=1990&Db=2018&SORT=D/X\(bezpiecze%7bu0144%7dstwo\)+and+\(informacyjne\)&Da=1990&Db=2018&SORT=D&SUBKEY=\(bezpiecze%C5%84stwo\)+and+\(informacyjne\)/151%2C479%2C479%2CB/browse](http://alpha.bn.org.pl/search~S5*pol?/X(bezpiecze%7bu0144%7dstwo)+and+(informacyjne)&Da=1990&Db=2018&SORT=D/X(bezpiecze%7bu0144%7dstwo)+and+(informacyjne)&Da=1990&Db=2018&SORT=D&SUBKEY=(bezpiecze%C5%84stwo)+and+(informacyjne)/151%2C479%2C479%2CB/browse).

[4] P. Sienkiewicz, T. Goban-Klas, *Spółeczeństwo informacyjne. Szanse – zagrożenia – wyzwania*. Kraków 1999.

[5] P. Sienkiewicz, *Globalizacja, informacja, bezpieczeństwo*. „Transformacje” 2001/2002, nr 1/4, s. 218-230; P. Sienkiewicz, H. Świeboda, *Bezpieczeństwo informacyjne jako czynnik jakości życia*. „Zeszyty Naukowe AON” 2008, nr 2, s. 13-25; H. Świeboda, *Postrzeganie i ocena skutków rozwoju społeczeństwa informacyjnego w badaniach empirycznych*. „Transformacje” 2009, nr 1/4, s. 348-367; H. Świeboda, *Zagrożenia informacyjne w odbiorze społecznym*. W: *Cyberterroryzm - nowe wyzwania XXI wieku*. Red. T. Jemioło, J. Kisielnicki, K. Rajchel. Warszawa 2009, s. 628-636; A. M. Ociesa, *Bezpieczeństwo w globalnym społeczeństwie informacyjnym*. „Edukacja Humanistyczna” 2005, nr 1/2, s. 79-87; M. Kwiecień, *(Nie)bezpieczeństwo informacyjne we współczesnym świecie*. „Nasz Dziennik” 2008, nr 102, s. 8-9; J. Kacprzyk, A. Najgebauer, P. Sienkiewicz (red.), *Badania operacyjne i systemowe a zagadnienia społeczeństwa informacyjnego, bezpieczeństwa i walki*. Warszawa: IBS PAN 2008; P. Potejko, *Bezpieczeństwo informacyjne*. W: *Bezpieczeństwo państwa*. Red. K. A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska. Warszawa 2009.

[6] Z. Nowakowski, *Bezpieczeństwo informacyjne a cyberterroryzm*. „Zeszyty Naukowe WSIZiA w Warszawie” 2009, z. 1, s. 320-330; K. Liedel, *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*. Toruń 2006. A. Bógdał-Brzezińska, *Cyberterroryzm i problemy bezpieczeństwa informacyjnego we współczesnym świecie*. Warszawa 2003.

[7] K. Liedel, *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych (...), op. cit.*, s. 89.

[8] K. Liderman, *Bezpieczeństwo informacji w systemach informatycznych*. Warszawa 2001; M. Miłosz (red.), *Bezpieczeństwo informacji: od teorii do praktyki*. Warszawa 2005; P. Szczepaniak (red.), *Bezpieczeństwo informacji od A do Z*. Warszawa 2004; A. Białas, *Bezpieczeństwo informacji i usług w nowoczesnej instytucji i firmie*. Warszawa 2006.

[9] H. Batorowska, *Wybrane problemy kultury bezpieczeństwa, kultury informacyjnej i bezpieczeństwa informacyjnego w refleksji nad funkcjonowaniem człowieka w świecie informacji*. W: *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym*. T. 2. Red. H. Batorowska, Z. Kwiasowski. Kraków 2016, s. 22-44.

[10] J. Janczak, A. Nowak, *Bezpieczeństwo informacyjne. Wybrane problemy*. Warszawa 2013, s. 20.

[11] K. Liderman, *Bezpieczeństwo informacyjne*. Warszawa 2012, s. 13; L. F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie. Zarządzanie bezpieczeństwem*. Warszawa 2012, s. 70-73; L. Korzeniowski, *Bezpieczeństwo informacyjne w naukach o bezpieczeństwie*. W: *Sieciocentryczne bezpieczeństwo*. Red. K. Liedel, P. Piasecka, T. R. Aleksandrowicz. 2014, s. 37-42.

[12] J. Żywiołek: *Bezpieczeństwo informacyjne: teoria i praktyka*. Częstochowa 2017; A. Kura, *Zagrożenia dla bezpieczeństwa informacyjnego państwa u progu XXI wieku*. Stalowa Wola 2016; M. Karpiuk, *Prawo bezpieczeństwa informacyjnego*. Warszawa 2015; S. Wojciechowska-Filipek, Z. Ciekanski, *Bezpieczeństwo funkcjonowania w cyberprzestrzeni: jednostki, organizacji, państwa*. Warszawa 2015; A. Filipek: *Psychospołeczne i prakseologiczne aspekty jakości funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego*. Siedlce 2016; J. Bednarek, A. Andrzejewska (red.), *Cyberprzestrzeń – człowiek – edukacja*. T. 2, *Dylematy społeczności cyfrowej*. Kraków 2015; P. Sienkiewicz, *25 wykładów*. Warszawa 2013; J. Janczak, A. Nowak, *Bezpieczeństwo informacyjne: wybrane problemy*. Warszawa 2013; J. Depo, J. Piwowarski, *Bezpieczeństwo informacyjne: informacje niejawne (cz. 1 i 2)* Warszawa 2012, 2011; A. Nowak, W. Scheffs, *Zarządzanie bezpieczeństwem informacyjnym*. Warszawa 2010; A. Gałach, R. Wójcik, *Zarządzanie bezpieczeństwem informacji w sektorze publicznym*. Warszawa 2009; B. Hołyst, J. Pomykała, P. Potejko (red.), *Nowe techniki badań kryminalistycznych a bezpieczeństwo informacji*. Warszawa 2014.

[13] R. Kwiećko, *Zarys teorii bezpieczeństwa informacyjnego państwa*. W: *Zarys teorii bezpieczeństwa państwa*. 2016, s. 155-185; T. Grabińska, *Autonomizowanie się infosfery a bezpieczeństwo antropoinfosfery*. W: *Bezpieczeństwo personalne*

a bezpieczeństwo strukturalne. 2016, s. 5-19; P. Adamczewski, *Wymogi bezpieczeństwa informacji w kontekście procesów globalizacyjnych*. W: *Edukacja i bezpieczeństwo w dobie globalizacji*, 2016, s. 181-189; M. Lakomy, *Wymiar informacyjny i telekomunikacyjny bezpieczeństwa*. W: *Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego*. Warszawa 2016, s. 133-154; J. Sala, H. Tańska, *Spółeczno-gospodarcze bezpieczeństwo informacyjne*. "Rocznik Kolegium Analiz Ekonomicznych" 2016, z. 40, s. 59-68; W. Lis, *Bezpieczeństwo informacyjne państwa w dobie współczesnych zagrożeń*. W: *Między Klio a Themis*. 2016, s. 627-636; P. Dela, *Państwo w obliczu zagrożeń informacyjnych*. W: *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*. 2016, s. 127-139; P. Żarkowski, *Wpływ działań informacyjnych na bezpieczeństwo państwa*. W: *Informacyjne uwarunkowania współczesnego bezpieczeństwa*. 2016, s. 68-81; P. Alkowski, *Bezpieczeństwo informacyjne: zarys wybranych aspektów w kontekście problemu bezpieczeństwa państwa*. W: *Współczesne oblicza bezpieczeństwa*. 2015, s. 89-99; J. Sobczak, *Bezpieczeństwo informacji w dobie globalnego kryzysu*. W: *Wpływ globalnego kryzysu finansowego na działalność wybranych sfer gospodarki*. 2014, s. 59-79; J. Oleński, *Uwarunkowania społecznego bezpieczeństwa informacyjnego w warunkach globalizacji*. W: *Information economy...*, op. cit., 2014, s. 41-66; G. Ożarek, *Bezpieczeństwo informacyjne w czasach kryzysu*, „Dylematy” 2014, z. 2, s. 27-39.

[14] P. Sienkiewicz, P. Dela (red.), *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*. T. 8. Warszawa 2016; M. Górka (red.), *Współczesne wymiary polskiej polityki bezpieczeństwa*. Warszawa 2015; E. M. Guzik-Makaruk, E. W. Pływaczewski (red.), *Współczesne oblicza bezpieczeństwa*. Białystok 2015; J. Gryz (red.), *Zarys teorii bezpieczeństwa państwa*. Warszawa 2016; M. Tyszkowa (red.), *Człowiek i Społeczeństwo*. Poznań 2015; M. Pietraś, K.A. Wojtaszczyk (red.), *Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego*. Warszawa 2016; J. Kuck (red.), *Współczesne problemy bezpieczeństwa i marketingu*. T. 3 – *Bezpieczeństwo w obszarze nowych technologii*. Katowice 2015; W. Jakubczak, M. P. Podyma (red.), *Wielowymiarowość obszaru bezpieczeństwa: wybrane problemy bezpieczeństwa narodowego*. Łomża 2014.

[15] E. Szczepaniuk, M. Gawlik-Kobylińska, J. Werner (red.), *Bezpieczny rozwój społeczeństwa informacyjnego*. Warszawa 2016; H. Batorowska, Z. Kwiasowski (red.), *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym. Teoria i praktyka*. T. 2. Kraków 2016; M. Kubiak, R. Białoskórski (red.), *Informacyjne uwarunkowania współczesnego bezpieczeństwa*. Siedlce 2016; P. Sienkiewicz, H. Świeboda, E. Szczepaniuk (red.), *Nie-bezpieczny świat: systemy, informacja, bezpieczeństwo*. Warszawa 2015; B. Hołyst, P. Potejko, J. Stawnicka (red.), *Optymalizacja procesu przepływu informacji w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa*. Szczytno 2015; H. Batorowska (red.), *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym*.

Teoria i praktyka. T. 1. Kraków 2015; S. Topolewski, K. Karwacka (red.) *Aspekty bezpieczeństwa informacyjnego w obszarze cyberprzestrzeni: wymiar teoretyczny i praktyczny*. Gdynia 2015; M. Sitek, I. Niedziółka i A. Ukleja (red.), *Bezpieczeństwo informacji, państwa i biznesu*. Józefów 2014; M. Sitek, I. Niedziółka i A. Ukleja (red.), *Wymiary ochrony informacji i polityki bezpieczeństwa: państwo, prawo, społeczeństwo*. Józefów 2014; K. Liedel, P. Piasecka (red.), *Sieciocentryczne bezpieczeństwo: wojna, pokój i terroryzm w epoce informacji*. Warszawa 2014; I. P. Kurytnik (red.), *Bezpieczeństwo informacji*. Warszawa 2012; M. Kwieciński (red.), *Bezpieczeństwo informacji i biznesu: zagadnienia wybrane*. Kraków 2010.

[16] M. Marczak, S. Panas (red.) *Kompetencje cyfrowe DIGCOMP*. Lublin 2016; D. Lisiak-Felicka, *Incydenty związane z bezpieczeństwem informacji w administracji publicznej w Polsce*. „Studia i Materiały Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą 2015, nr 76, s. 66-75; M. Karpiński, *Bezpieczeństwo informacji*. Warszawa 2012.

[17] P. Glen, *Polityka bezpieczeństwa informacji biura rachunkowego: praktyczne wdrożenie zasad ochrony danych osobowych*. Warszawa 2017; B. Czabok, *Bezpieczeństwo w telekomunikacji*. „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2011, nr 4, s. 149-157.

[18] A. Hołda-Wydrzyńska, *Powołanie administratora bezpieczeństwa informacji w świetle nowelizacji z 7.11.2014 ustawy o ochronie danych osobowych*. W: *Prawne instrumenty oddziaływania na gospodarkę*. 2016, s. 561-570; T. Stefaniuk, *Zagrożenia dla bezpieczeństwa informacji w zespołach wirtualnych*. W: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach” 2016, nr 37, s. 49-60; M. Woźniak-Zapiór, *Zarządzanie bezpieczeństwem informacji: metody przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa informacji na platformie e-learningowej*. „Bezpieczeństwo: teoria i praktyka” 2016, nr 4, s. 89-97; P. Zagórski, K. Szwarz, Ł. Tomaszewski, *Bezpieczeństwo informacyjne determinantą ciągłości działania*. W: *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*. T. 7. 2014, s. 183-204.

[19] T. Szatkowski (red.) *Bezpieczeństwo danych w sektorze publicznym*. Warszawa 2016; S. Czub-Kiełczewaska, *Naruszenie bezpieczeństwa informacji: reagować czy przemilczeć?* „Bibliotekarz” 2017, nr 1, s. 37-39; S. Zalewski, *Polityczne uwarunkowania bezpieczeństwa informacji*. W: *Ochrona informacji niejawnych w XXI wieku*. 2016, s. 13-27; E. Żywucka-Kozłowska, *Bezpieczeństwo informacyjne*. W: *Prawne i gospodarcze podstawy bezpieczeństwa*. 2016, s. 115-124.

[20] T. Stefaniuk, *Człowiek jako najważniejszy podmiot i przedmiot systemu zarządzania bezpieczeństwem informacji w gospodarce opartej na wiedzy*. W: *Współczesne tendencje w zachowaniach organizacyjnych*. Red. B. Mikuła.

Kraków 2015, s. 23-28; J. Żywiołek, *Międzyorganizacyjna wymiana informacji jako element zagrożenia bezpieczeństwa informacji*. W: *Systemy bezpieczeństwa w podmiotach gospodarczych*. Red. A. Pacana. 2016, s. 101-111; R. Śliwiński, B. Wachnik, *Bezpieczeństwo informacji w przedsiębiorstwach inteligentnych w Polsce i w Niemczech*. W: *Zarządzanie przedsiębiorstwem inteligentnym*. 2016, s. 381-398; A. Lasota-Jądrzak, *Organizacja, zarządzanie informacją, polityka bezpieczeństwa*. W: *Ochrona informacji niejawnych w XXI wieku*. 2016, s. 133-151; J. Sobczak, *Przeciwdziałanie nielegalnemu wywiadowi gospodarczemu w przedsiębiorstwie*. „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 13, s. 219-227; J. Sobczak, *Znaczenie informacji dla bezpieczeństwa przedsiębiorstwa*. „Securitologia” 2014, nr 2, s. 71-85; K. Passella, M. Kwieciński, *Kontrwywiad gospodarczy w przedsiębiorstwie: od strategii do pracy operacyjnej z personelem*. „Bezpieczeństwo: teoria i praktyka” 2015, nr 4, s. 51-65; D. Tuszyński, *Przeciwdziałanie zagrożeniom dla bezpieczeństwa informacyjnego organizacji*. „Zeszyty Naukowe WSiZiA w Warszawie” 2014, z. 1, s. 345-355; B. Barbachowska, *Bezpieczeństwo informacji w firmie*. „Journal of Modern Science” 2012, t.2, s. 147-173; M. Wrzosek,; A. Koziara, *Bezpieczeństwo systemów informacyjnych – od prawa i technologii do zachowań ludzkich*. W: *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym*. T. 1. Red. H. Batorowska. Kraków 2015, s. 29-37.

[21] M. Ciecierski, R. Nogacki, *Bezpieczeństwo współczesnej firmy. Wywiad, szpiegostwo, ochrona tajemnic*. Warszawa 2017; M. Wrzosek, *Procesy informacyjne w zarządzaniu organizacją zchierarchizowaną*. Warszawa 2010; A. Białaś, *Bezpieczeństwo informacji i usług w nowoczesnej instytucji i firmie*. Warszawa 2006.

[22] J. Żywiołek, *Międzyorganizacyjna wymiana informacji jako element zagrożenia bezpieczeństwa informacji*. W: *Systemy bezpieczeństwa w podmiotach gospodarczych*. 2016, s. 101-111.

[23] R. Rajczyk, *Nowoczesne wojny informacyjne*. Warszawa 2016; Z. Modrzejewski, *Operacje informacyjne*. Warszawa 2015; Z. Modrzejewski, Sz. Markiewicz, *Współczesna walka informacyjna*. Warszawa 2016; A. Żebrowski, *Walka informacyjna w asymetrycznym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego*. Kraków 2016.

[24] J. Bednarek, A. Andrzejewska (red.), *Zagrożenia cyberprzestrzeni i świata wirtualnego*. Warszawa 2014; H. Batorowska (red.), *Walka informacyjna. Uwarunkowania-Incydenty-Wyzwania*. Kraków 2017; S. Topolewski, K. Karwacka (red.), *Aspekty bezpieczeństwa informacyjnego w obszarze cyberprzestrzeni: wymiar teoretyczny i praktyczny*. Gdynia 2015.

[25] J. Lasota, *Informacyjne przygotowanie pola walki w działaniach asymetrycznych*. W: *Informacyjne uwarunkowania współczesnego bezpieczeństwa*. 2016, s. 98-111; T. Muliński, *Typologia zagrożeń w cyberprzestrzeni*. W: *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*. T. 8. 2016, s. 364-380; M. Jeliński, *Cyberbezpieczeństwo – analiza krytyczna*. „Polityka Polska” 2016, nr 11/12, s. 90-93; P. Daniluk, *Bezpieczeństwo informacyjne jako kontekst bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni*. W: *Współczesny wymiar polskiej polityki bezpieczeństwa*. 2015, s. 110-129; O. Wasiuta, S. Wasiuta, *Wojna informacyjna zagrożeniem dla bezpieczeństwa ludzkości*. W: *Walka informacyjna. Uwarunkowania - Incydenty - Wyzwania*. 2017, s. 71-90; A. Żebrowski, *Bezpieczeństwo informacyjne Polski a walka informacyjna*. „Rocznik Kolegium Analiz Ekonomicznych” 2013, z. 29, s. 447-463; A. Żebrowski, *Walka informacyjna a bezpieczeństwo informacji*. W: *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym*. T. 2. 2016, s. 74-99; A. Żebrowski, *Determinanty walki informacyjnej*. W: *Walka informacyjna. Uwarunkowania-Incydenty-Wyzwania*. 2017, s. 91-109; K. Wysocki, *Strategia cyberbezpieczeństwa od nowa*. „Gazeta Polska” 2017, nr 11, s. 44-45; R. Brzeski, *Wojna informacyjna: doktryny wielkich mocarstw*. „Niezależna Gazeta Polska Nowe Państwo” 2017, nr 4, s. 80-83.

[26] M. Cieślarczyk, *Ekologia informacji, kultura informacyjna i kultura bezpieczeństwa informacyjnego w teorii i w praktyce*. W: *Walka informacyjna. Uwarunkowania – Incydenty – Wyzwania*. 2017, s. 144- 160; M. Cieślarczyk, *Kultura informacyjna jako element kultury bezpieczeństwa*. W: *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym*. T. 1. 2015, s. 16-28; H. Batorowska, *Świadomość informacyjna warunkiem bezpieczeństwa użytkowników informacji*. W: *Bezpieczeństwo: wielorakie perspektywy*. T. 3. Red. N.A. Fechner, A. Zduniak. Poznań 2015, s. 411-422; H. Batorowska, *Wybrane aspekty kultury bezpieczeństwa w społeczeństwie informacji i wiedzy*. „Studia Politologica Ucraino-Polona” 2016, nr VI, s. 200-208; J. Krala, *Wykluczenie społeczne i jego wpływ na poczucie bezpieczeństwa*. W: *Współczesne problemy bezpieczeństwa i marketingu*. 2015, s. 213-226; S. Jarmoszko, *Bezpieczeństwo informacyjne a casus infosfery bezpieczeństwa*. W: *Informacyjne uwarunkowania współczesnego bezpieczeństwa*. 2016, s. 33-58; W. Józefowicz, *Kształtowanie kultury bezpieczeństwa informacji*. „Wiedza Obronna” 2016, nr1/2, s. 140-151; L. W. Zacher, *Nadzieje i ryzyka rewolucji informacyjnej*. W: *Nie-bezpieczny świat...* 2015, s. 417-436; J. Oleński, *Społeczne bezpieczeństwo informacyjne podstawą demokratycznego państwa*. „Rocznik Kolegium Analiz Ekonomicznych” 2015, z. 46, s. 13-49; A. Tarkowska, *Świadomość zagrożeń jako jeden z elementów bezpieczeństwa informacyjnego*. „Bezpieczeństwo i Administracja” 2015, nr 2, s. 169-181; J. Stawnicka, *Manipulacja w cyberprzestrzeni. Mity i prawdy o anonimowości*. W: *Walka informacyjna. Uwarunkowania – Incydenty – Wyzwania*. 2017, s. 198-208;

J. Stawnicka, *Efektywne zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*. W: *Optymalizacja procesu przepływu informacji w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa*. Szczytno 2015, s. 229-239; M. Szydłowska, J. Murasicki, *Cyfrowa globalizacja determinantem współczesnego bezpieczeństwa*. „Zeszyty Naukowe PWSZ w Legnicy” 2015, nr 3, s. 73-83; A. Pietrzak, G. Abgarowicz, P. Matczak, *Zmiana sposobu postrzegania bezpieczeństwa państwa i jego obywateli w świecie społeczeństwa sieciowego*. „Człowiek i Społeczeństwo” 2015, t. 40, s. 69-86; W. Babik, *Bezpieczeństwo informacji w bibliotece w świetle ekologii informacji*. „Bibliotheca Nostra” 2015, nr 4, s. 10-16; W. Babik, *Ekologia informacji a bezpieczeństwo człowieka i informacji*. W: *Walka informacyjna. Uwarunkowania – Incydenty – Wyzwania*. 2017, s. 160-169; A. Juga, M. Sławińska, *Krytyczne punkty w monitorowaniu luki informacyjnej*. W: *Wybrane problemy zarządzania* 2013, s. 349-360; A. Piecuch, *Światy równoległe*. „Edukacja Technika Informatyka” 2013, nr 4, cz. 2, s. 38-45; S. Ptaszek, *Antropologiczny aspekt bezpieczeństwa informacyjnego użytkowników nowoczesnych środków komunikacji*. „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2012 nr 2, s.177-190 [cz.2 i cz.1; tamże 2011, nr 2, s. 239-261]; G. Nowacki, *Znaczenie informacji w obszarze bezpieczeństwa narodowego*. „Nowoczesne Systemy Zarządzania” 2011, nr 6, s. 363-378; W. Chojnacki, *Społeczne, edukacyjne i militarne problemy ery globalizacji*. „Kwartalnik Bellona” 2011, nr 1, s. 170-184.

[27] H. Batorowska, *Analitik w środowisku walki o dominację i przetrwanie*. W: *Walka informacyjna, op. cit.*, s. 181-197; W. Walczak, *Działania analityczno-informacyjne identyfikujące mechanizmy korupcyjne w procesach zarządzania*. „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2017, nr 16, s. 55-72; G. Michalewski, *Wsparcie informacyjne procesu decyzyjnego na szczeblu taktycznym*. Wrocław 2017; S. Biątek, *Ogniwo analityczno-informacyjne Sekcji 2 Wydziału „C” KW MO/WUSW we Wrocławiu w latach 1973-1989 – przyczynek do badań nad współpracą MO i SB*. „Przegląd Archiwalny IPN” 2011, T. 4, s. 91-134.

[28] P. Chlebowicz, W. Filipkowski, *Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnowodowe*. Warszawa 2011; P. Chlebowicz, J. Kamińska, *Operacyjna analiza kryminalna w służbach policyjnych*. Warszawa 2015.

[29] J. Konieczny (red.), *Analiza informacji w służbach policyjnych i specjalnych*. Warszawa 2012; K. Lidel, P. Piasecka, T. R. Aleksandrowicz (red.), *Analiza informacji w zarządzaniu bezpieczeństwem*. Warszawa 2013; K. Lidel, P. Piasecka, T. R. Aleksandrowicz, *Analiza informacji w działaniu*. Warszawa 2012; K. Lidel, P. Piasecka, T. R. Aleksandrowicz, *Analiza informacji: teoria i praktyka*. Warszawa 2012.

[30] S. Bartosz, *Nowe technologie komunikacyjne i informacyjne: szanse czy zagrożenia dla ochrony praw człowieka i podstawowych wolności*. W: *Wyzwania*

współczesnego świata: szanse i zagrożenia. 2016, s. 156-163; B. Hołyst, *Podłuchiwanie i inwigilacja użytkowników mediów elektronicznych w kontekście bezpieczeństwa informacyjnego*. „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 3, s. 5-31; A. Grzesiok-Horosz, *Prasa a informacje niejawne*. W: *Współczesne problemy bezpieczeństwa i marketingu*. T. 3. 2015, s. 171-183; R. Foks, *Bezpieczeństwo informacyjne w sferze społeczno-medialnej jako komponent bezpieczeństwa narodowego*. W: *Wielowymiarowość obszaru bezpieczeństwa*. 2014, s. 7-14; R. Klimek, *Demokracja czy bezpieczeństwo w sieci: aspekty społeczno-polityczne bezpieczeństwa informacyjnego*. „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012, R. 5, nr 4, s. 53-61; L. Bełza, *Gra informacyjna o wpływy i dominację*. „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 1, s. 29-44; R. Klepka, *Wojna w mediach: wybrane zagadnienia dotyczące relacjonowania konfliktów zbrojnych*. „Wojny i Konflikty. Przeszłość-Teraźniejszość-Przyszłość” 2016, nr 1, s. 7-22.

[31] M. Chałupczak-Styczeń, *Bezpieczeństwo informacji w samorządzie*. W: *Bezpieczeństwo Europy: bezpieczeństwo Polski*. T. 2. Red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak. Lublin 2016, s. 245-257; A. Wolska, *Bezpieczeństwo informacyjne w jednostkach samorządowych jako element bezpieczeństwa informacyjnego państwa*. W: *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*. T.7. 2014, s. 177-182; R. Cierocki, P. Jatkiewicz, *Bezpieczeństwo informacji w jednostkach samorządu terytorialnego*. „Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych” 2013, z. 29, s. 63-77; Z. Chmielewski, P. Kuca, R. Polak, *Public relations i polityka informacyjna w samorządzie terytorialnym*. Rzeszów 2015.

[32] H. Batorowska, *Bezpieczeństwo człowieka w świecie informacji – tematy badawcze podejmowane przez uczestników międzynarodowej konferencji Edukacja XXI wieku*. W: *Paradygmaty badań nad bezpieczeństwem jednostki, grupy i społeczeństwa*. Red. M. Kopczewski, A. Kurkiewicz, S. Mikołajczak. Poznań 2015, s. 262-271.

[33] H. Batorowska, E. Musiał (red.), *Bezpieczeństwo informacyjne w dyskursie naukowym*. Kraków 2017.

Bibliografia

Bączek, P. (2006) *Zagrożenia informacyjne a bezpieczeństwo państwa polskiego*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Denning, E. D. (2002) *Walka informacyjna i bezpieczeństwo informacji*. Warszawa:

Gałach, A., Wójcik, R. (2009) *Zarządzanie bezpieczeństwem informacji w sektorze publicznym*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck.

- Goban-Klas, T., Sienkiewicz, P. (1999) *Spółeczeństwo informacyjne. Szanse, zagrożenia, wyzwania*. Kraków: Wydawnictwo Fundacji Postępu Telekomunikacji.
- Janczak, J. (2013) *Bezpieczeństwo informacyjne – wybrane problem*. Warszawa
- Janczak, J., Nowak, A. (2013) *Bezpieczeństwo informacyjne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Kwećka, Roman (2016), *Zarys teorii bezpieczeństwa informacyjnego państwa*. W: Jarosław Gryz (red.), *Zarys teorii bezpieczeństwa państwa*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, s. 155-185.
- Liderman, K. (2012) *Bezpieczeństwo informacyjne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Liedel, K. (2005) *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek
- Liedel, K., Piasecka, P., Aleksandrowicz, T. R. (red.) (2011) *Bezpieczeństwo informacyjne w XXI wieku. Asymetryczny świat*. Warszawa: Difin.
- Liedel, K., Piasecka, P., Aleksandrowicz, T. R. (red.) (2014) *Sieciocentryczne bezpieczeństwo: wojna, pokój i terroryzm w epoce informacji*. Warszawa: Difin.
- Nowak, A., Scheffs, W. (2010) *Zarządzanie bezpieczeństwem informacyjnym*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Świeboda, H. (2009) *Zagrożenia informacyjne w odbiorze społecznym*. W: Jemiolo, T., Kisielnicki, J., Rajchel, K. (red.), *Cyberterroryzm – nowe wyzwania XXI wieku*. Warszawa: Wyższa Szkoła Informatyki, Zarządzania i Administracji, s. 628-636.
- Ura, E., Pieprzny, S. (2014) *Bezpieczeństwo informacyjne – kategoria bezpieczeństwa publicznego czy bezpieczeństwa państwa?* W: Sitek, M., Niedziółka, I., Ukleja, A. (red.), *Bezpieczeństwo informacji państwa i biznesu*. Józefów.
- Więcaszek-Kuczyńska, L. (2014) *Zagrożenia bezpieczeństwa informacyjnego*. "Obronność. Zeszyty Naukowe" nr 2 (10), s. 210-233.
- Żywiołek, Justyna (2017) *Bezpieczeństwo informacyjne: teoria i praktyka*. Częstochowa: Oficyna Wydawnicza Stowarzyszenia Menedżerów Jakości i Produkcji, 2017.

Streszczenie

Scharakteryzowano rodzime piśmiennictwo z lat 2002-2017 z zakresu bezpieczeństwa informacyjnego zarejestrowane w bazie Katalogu Biblioteki Narodowej. Uwagę skoncentrowano na tekstach problemowych wpisujących się w interdyscyplinarny dyskurs naukowy nad współczesnymi dylematami bezpieczeństwa informacyjnego oraz na tych, które na stałe weszły do kanonu podstawowej literatury przedmiotu w omawianym obszarze. Studia nad wybranymi problemami badawczymi wymagają jednak szczegółowej penetracji literatury i stworzenia klucza kategorycznego przydatnego w procesie klasyfikowania i omawiania poszczególnych aspektów bezpieczeństwa informacyjnego. Niniejsza analiza wskazuje na nierównomierny akcent położony na podejmowanych problemach badawczych, co skutkuje brakiem całościowego obrazu tak ważnej z punktu bezpieczeństwa narodowego problematyki.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo informacyjne, bezpieczeństwo informacji, ochrona danych, literatura przedmiotu, analiza zawartości, problemy badawcze

Information security in the scientific discourse - research directions

Abstract

The critical literature review in the field of information safety was conducted. The Polish literature published between 2002 and 2017 and indexed in the National Library catalog was included into analysis. The close attention was paid on texts that fit into the interdisciplinary scientific discourse on contemporary information safety dilemmas and on those texts which are permanently included into the canon of core literature of the subject in the discussed area. For further research it is necessary to create a classification tool which could be used for classification and discussion on various aspects of the information safety. This analysis showed that just selected aspects of the information safety are described in the literature.

Keywords: information safety, information security, data protection, critical literature review, content analysis, research problems